

ABONAMENTUL:
 PE AN 3 COR. 20 FIL.
 1/2 " 1 " 60 "
 1/4 " — " 90 "
IN STREINĂTATE:
 PE AN 6 FRANCI.
 1/2 " 3 " —

Numeri singuratici se vënd
 n Cluj cu 5 fileri, într'alte
 locuri cu 6 fileri.

Răvășul

INSERTIUNILE
 se plătesc după mări-
 mea locului ce ocupă;
 fiecare cm. □ costă o-
 dată 10 fil., de 2 ori
 8 fil., de 3 și mai multe
 ori 6 fileri.

ADRESA:
 „RĂVAȘUL”
 CLUJ, — KOLOZSVÁR
 6. JÓKAI-UTCZA 6.

Editor și redactor resp.: PETRU P. BARIȚIU

Apare în fiecare Sâmbătă

Intemeietorul foii: Dr. E. DĂIANU

Școala creștină.

— Cuvânt de deschidere rostit de protopopul D. E. Dăianu în sinodul protop. ținut la 7 Nov. n. 1906 în Cluj. —

Prea cinstit Sinod!

Văzând întruniți din toate parochiile protopopiatului nostru reprezentanții clerului și poporului credincios în acest modest locaș de luminare, acum după ce am cerut cu evlavie în biserică ajutorul darul lui D-zeu, vă salut cu bucurie, iubiți Frați și credincioși, și vă zic bine ați venit cu toții la sfat frățesc și la cinstită împreună lucrare, pentru școala și biserica noastră!

Aceste două scumpe așezăminte sunt izvoarele noastre de întărire și mângăiere în viața aceasta grea, ce ducem. La sinul lor ne mai putem încălzi inimă și sufletul, amărit de atâtea năcazuri. În ele ne mai sălășluim comorile vieții noastre sufletești, în ele ne înprospetăm nădejile unui viitor mai fericit, cu dorul cărui ni-s'au stîns și moșii, și părinții.

Și fiindcă ne aflăm între pereții unei școale, dați-mi voie, preacinstiți frați, ca să Vă atrag atențiunea de astădată în deosebi asupra școlii și a în-sămnatății ce o are pentru noi, ca biserică și ca popor.

Țin să fac aceasta nu numai pentru că ne aflăm în școală; nu numai pentru că starea și soarta școalelor ne face azi mai multe îngrijorări și gânduri; nu numai pentru că de o vreme încoace întreagă obștea noastră este preocupată, prin mișcarea mai nouă a învățătorilor, de problemele școalei, ci o fac îndeosebi și îndemnat de o carte prețioasă, care a eșit la lumină în anul acesta, în limba ungurească, și care se ocupă pe larg și cu mare aparat de erudițiune: cu drepturile și datorințele ce le au cu privire la școală: familia, biserica și statul*).

Scrisă de un inspector școlastic, confesional, d-l *Sarmaságh Géza*, aceasta carte se estinde, în 2 volume, pe mai mult ca 1000 pagini, în format mare, și tratează aceasta temă în-sămnată din toate punctele de vedere.

Aprobată fiind de autoritatea bisericească a diecesei catolice de Nyitra, în care autorul este suprem inspector școlastic, scrierea aceasta pe lângă autoritatea ei morală a mai avut cinstea să fie și premiată cu premiul de 2000 cor. a fundațiunii »Horváth« de însași facultatea teologică a regeștii univertității de științe din Budapesta.

*) Titlul cărții: *A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén.*

— A Budapesti kir. tudomány Egyetem hittani karától a Horváth alapból 2000 korona díjjal jutalmazott pályamű. — Irta *Sarmaságh Géza*. A nyitrai egyházmegyei hatóság engedelmével. Nyitra, 1905—6. Kapsz és Kramár nyomása. 8° mare. Vol. I. 498. pag., vol. II. 588 pag. Prețul unui volum 7 cor. 60 fil.

Din darul înalt-preasfințitului Domn Metropolitul Dr. Victor Mihályi de Apșa, aceasta carte se găsește acum și în biblioteca noastră actuală, unde ni-s'a trimis anume și astfel avem mai mulți titli a ne ocupa de cuprinsul ei. Ar fi, cred, de a dreptul o neglijență de a o trece cu vederea, sau a o lăsa să se înregistreze în catalogul bibliotecii noastre, nu prea cercetate, eac'asa ca ori ce carte de rând.

Prea cinstit Sinod!

Dacă avem multă amărăciune noi cei puși întru administrarea eparchiilor protopopești, apoi cei mai mari și mai amari picuri ni-i varsă totdeauna chestiunile școlare. Sărăcia cea mare a poporului nu o simțim nicăiri așa de dureros în viața noastră bisericească, ca tocmai acolo unde e vorba de școală, de a zidi un local nou, sau de a întemeia un nou post de învățător, sau de a plăti amărîta de plătuță a învățătorului, la care statul a dat la vremea sa un ajutor, ca apoi să-l retragă acum sub un cuvânt sau altul.

Nu-i vorba, sărăcia aceasta e mare, mai ales în părțile noastre. Cu toate acestea fie-mi iertat a spune, că mai mare decât sărăcia banului, e sărăcia duhului, pentru că nu știm simți cu toții la fel, nu știm prețui cum se cuvine școala, și mai ales școala noastră creștinească. Eată de ce țin eu, să scot îndeosebi la lumină cartea d-lui *Sarmaságh Géza*, și de ce mă bucur, că s'a tradus o parte din ea și românește și aș dori, ca întreagă să se traducă, sau să se rezumeze pe românește ca toți preoții noștri să o cunoască și să-și umplă sufletul cu vrednicele și mântuitoarele principii ce le cuprinde.

Până când se va face una ca aceasta, nu va strica a atinge aici, în fugă, ideile regine, de cari este călăuzit autorul, idei, cari stăpânesc toată lumea creștină.

Dacă înțelegem scopul omului pe pământ, așa cum îl statorește biserica: de a cunoaște, de a iubi și a slugi lui D-zeu, urmează de sine, că adevăratul învățător al omului este numai D-zeu, care l'a creat, l'a zidit și i-a statorit acest scop. Învățătura privește sufletul omului. Însă numai D-zeu, ziditorul, are drept asupra sufletului. Numai D-zeu are dreptul a hotări cum să fie și ce să facă sufletul omenesc. Deci nime afară de D-zeu nu are drept a învăța. Iar cine învață după rânduiala și din rânduiala lui D-zeu, în numele și ca locțiitorul lui D-zeu, e dator să învețe după voia lui D-zeu.

Casa parochială din Cluj.

D-zeu de fapt și-a deprins neconținut dreptul de învățător al omenimii. A învățat-o prin natura esternă: »Ce ruriile spun mărirea lui D-zeu și facearea mânilor lui o vestește tăria«. A învățat-o prin lumina conștiinței, prin care sufletul își cunoaște chipul după asemănarea lui D-zeu.

După căderea în păcat și întunecarea minții D-zeu a învățat pe oameni prin patriarhii și prorocii ridicați din mijlocul poporului ales, ca să susțină slaba candelă a nădejdii, într'un mântuitor ce va veni. În urmă a învățat-o prin Isus Christos, unul născut Fiul său, marele dascăl sfânt al neamului omenesc.

Isus Christos și-a dovedit în istoria omenimei chemarea și trimiterea sa dumnezească, prin viața, moartea și lucrarea sa, și mai ales prin întemeierea bisericeii, căreia i-a încredințat continuarea lucrării sale.

»Mie mi-s'a dat toată puterea, în cer și pe pământ — zice Isus Christos, cătră apostolii, pe cari i-a ales stâlpi ai bisericeii sale, ca nici porțile iadului să nu o învingă, cătră păstorii supremi ai turmei sale credincioase: —

— *Mie mi-s'a dat toată puterea...* și eu Vă zic vouă: »*Mergând învățați toate popoarele, botezându-i pe ei... și învățându-i să țină toate câte v'am poruncit eu vouă și eu cu voi voi fi până la sfârșitul veacului*« (Mat. 28, 19—20.)

Prin aceste cuvinte, ce răsună acum peste 20 de veacuri, Isus a inestrat biserica creștină cu toată puterea de învățător și crescător al omenimei. Aci zace dreptul de esistență al bisericeii până la sfârșitul veacurilor; aci este izvorul a toată puterea pentru ea. Și ca aceasta să se întărească și mai mult, urmașilor sei, oameni supuși și ei slăbiciunilor, ca toți oamenii, Isus le-a făgăduit și le-a trimis dumnezească întărire, prin spiritul cel sfânt, spiritul adevărului, care în acea neuitată zi de Rusale, a rumenit cu para limbilor de foc, aurora civilizațiunei creștine, și dându-le darul puterii adevărului deodată li-a dat și darul limbilor, cu ajutorul căruia să-și

poată plini chemarea în mijlocul neamurilor. Astfel s'a început învățătura cea mare a popoarelor în larga școală a creștinismului, din care a eșit tot binele moral, și chiar și cel material, al lumii de azi!

Biserica creștină este deci locțiitorul lui D-zeu pe pământ în slujba învățătorei și a creșterii oamenilor. Când ea învață, D-zeu învață; cea ce ea face pe terenul învățătorei Dumnezeu face. De aceea »Cel ce vă ascultă pe voi, pe mine mă ascultă; cel ce să lapadă de voi de mine să lapadă«.

În deprinderea acestui drept și a acestei slujbe biserica este absolut *independentă*. Fiind puterea și dreptul ei dela D-zeu, și fiind toată puterea dela D-zeu, nu este nici o putere dela care să atârne. Independența bisericii urmează și din faptul că ea e societatea cea mai desăvârșită, pentru scopul său cel prea înalt, ce-l are, și prin care e mai pe sus și de familie, și de stat, asemenea societății desăvârșite lăsate de D-zeu.

Biserica e societatea sufletelor, organizată cu scopul ca să afle adevărul și virtutea. Este însă în firea intimă a sufletului și se ține de esența lui *independentă* desăvârșită de tot cea ce e mai pe jos de cât el. Inse sufletul e cel mai prețios între făpturile lui D-zeu. De aceea sufletul nici nu se simte supus decât numai lui D-zeu, dela care isvorește, și la care, ca la ținta sa cea mai înaltă, cu dor se dorește. Ba, în câțva, s'ar părea că sufletul și lui D-zeu îi poate tăgădui supunerea; atât de mult i-a prețuit și i-a statorit D-zeu libertatea și independența sufletului, încât poate și lui D-zeu să-i tăgăduiască uneori supunerea rezervându-și D-zeu judecata.

De aceea biserica, ca societatea sufletelor, nu poate fi supusă nici unei alte societăți omenești.

Așa a întemeiat-o Isus Christos: *liberă și independentă*, după cum se vede limpede din cuvintele și din faptele sale. Numai apostolilor și nimenui altuia și-a împărțit Christos toată puterea, câtă i-s'a dat în cer și pe pământ, și teren pentru a deprinde puterea le-a deschis tot pământul cu toate popoarele lui. »Paște oile mele, paște mielușii mei«. »Tot ce veți lega pe pământ, legat va fi și în cer«.

Însuși D-l Isus Christos, când a început a face și a învăța n'a cerut voie dela mine, nici dela puterea de stat, nici dela altă putere. Ba chiar și în contra acestor puteri a lucrat alegându-și apostolii, stătorind sfintele taine, cu care să întemeiază împărăția lui D-zeu pe pământ, și tocmai de aceea l'au și răstignit. Nici Apostolilor săi nu li-a spus nici odată să ceară dela stat împuternicire sau permisiune, când își vor plini misiunea, dimpotrivă prevăzând că pentru aceasta vor fi pedepsiți, prigoniți, i-a încurajat, nu vă temeți, îndrăzniți, eu am învins lumea. Viața apostolilor verifică aceasta independență absolută, pe care ei și-au rescumpărat-o cu martiriu și cu prețul vieții chiar. Dar unde ar și fi civilizația creștină dacă ar fi cerut împuternicire și permisiune dela împăratul Nero, dela Dioclețian, ori dela Iulian Apostatul? (Sarmasagh Géza: Család, Egyház, Állam. I. pag. 209.)

Intemeiat pe astfel de temelii largi de granit autorul cărții, ce ne preocupă, dovedește cu o logică de fer toate drepturile absolute ale bisericii în ce privește instrucția și educația. Eată de pildă cum se înlănțuiește dovedirea drep-

tului exclusiv al bisericii asupra educațiunii.

Ce este educațiunea, creșterea? Conducerea unei ființe spre ajungerea scopului ei. Creșterea omului? Este luminarea minții asupra lui D-zeu, ca cel mai înalt bun și adevăr (instrucțiune) și potrivirea voinței spre a întrebuița mijloacele de lipsă, ca să trăiască după adevărurile cunoscute (educațiune). Instrucția și educația sunt nedespărțite. Instruăm ca să știe voința ce și cum să facă; dar mai însămnată parte este educația, căreia instrucția îi este un mijloc, fără de care înse nu poate fi. Precum nedespărțite sunt cele două funcțiuni ale sufletului înțelesul, mintea, — și voința, sau inima, asemenea nedespărțite sunt instrucția și educația, una fără de alta nu pot fi.

Acele fapte înse cari la lumina minții conduc pe om spre scopul său se numesc *fapte morale*. Astfel educație fără morală nu există. Dar nici morală nu există fără educație, pentru că mintea și voința omului numai educația o desăvârșește așa, ca să realizeze fapte bune morale.

Întrebarea e înse cine are drept a produce fapte corespunzătoare adevărilor minții, adevărate morale bune? Acela care întrunește condițiile de lipsă pentru aceasta, anume: să cunoască scopul omului și mijloacele conducătoare la el. Aceasta cunoștință trebuie să fie stabilă, neschimbată, ca și D-zeu, care a făcut lumea și pe om; să fie limpede și sigură, peste ori ce îndoială, pentru că ea este măsura după care se măsură bunătatea ori răutatea fiecărei fapte. Dar cine *cunoaște* așa scopul din urmă și mijloacele lui? D-zeu, numai D-zeu, și numai acela căruia D-zeu i-le-a descoperit. Astfel se face că toate popoarele pretutindeniă moralul și-l'au întemeiat pe religiunea scoasă din descoperire d-zească. Astfel religiunea nu se poate despărți de morală, și fiindcă educațiune fără morală nu se poate, e evident că educațiune fără religiune nu există. Numai educațiunea religioasă este deci adevărată educațiune. (Op. cit. 239.)

Aceasta se desvoaltă mai departe în încheierea, că numai *educația creștină* este singura educațiune cu adevărat morală, prin urmare numai școala creștină dă o adevărată creștere. Insuși Isus Christos când a dat misiune apostolilor de a învăța: învățați toate popoarele, a adaus numai decât cerința educației morale: »învățându-i pe ei să țină toate câte vi-le-am poruncit eu vouă«.

Ca să poată plini aceasta misiune învățătorul trebuie să aibă puterea și autoritatea de lipsă, pentru că nu e destul să cunoască omul scopul și mijloacele. Doar firea omenească stricată prin păcat nu se pleacă fără oare care mișcare esterioră. Autoritatea aceasta o are, dacă dovedește că are misiune dela D-zeu, dela biserica creștină. Numai cel ce are aceasta misiune poate cere, cu folos, ascultare, și învățătorii bisericii creștine au misiunea aceasta cel puțin pentru anumită parte a învățătorii și creșterii. De aceea cu dreptul zice Guizot, marele cunoscător al civilizațiunii, altfel protestant: că, »Religiunea creștină este cea mai mare, cea mai sfântă școală a temerii de D-zeu«. Temerea de D-zeu este după cei vechi începutul înțelepciunii, ear după *Bossuet*, este spriginul cel mai puternic al tuturor virtuților, și temeiul a toată viața omenească. *Dupanloup*, celebrul episcop francez, laudă temerea de D-zeu,

ca cea mai frumoasă și mai nobilă temere, fiind că eschide ori ce altă temere, și singură face pe om liber și erou. (Op. cit. pag. 243.)

Un mijloc foarte de lipsă pentru săvârșirea actelor morale este *pilda* sau exemplul, care întrupând însași legea, ni-o pune în cea mai luminoasă rază înaintea tuturor simțirilor și irezistibil ne atrage spre desăvârșire. Dar pilde ca și biserica creștină nu poate arăta nici o lege și nici un sistem filosofic din lume.

Aci este în primul rînd pilda sublimă dată de D-zeu cel întrupat, de Isus Christos, în care sufletul vede întruchipată toată dreptatea și toată desăvârșirea — pildă neîntrecută, dar totdeauna de urmat și de apropiat.

Omul înse nici cu spriginul acestor mari puteri nu ar putea realiza neconținut fapte bune, pentru că firea omenească prin păcat s'a stricat, înclină spre rău și este ispitită de mulțime de răutăți potrivnice.

Ca un rege alungat dela tron, care neconținut trebuie să se lupte cu supușii sei rebeli, așa trebuie omul să se lupte fără preget cu instincte rele, cu aplicări perverse, cu patimi urite, și cu toți acei dușmani interni și externi, cari neconținut vor să-l răstoarne de pe tronul vredniciei omenești. Cine să-i dea putere, sprigin, întărire? Ii dă biserica, mama cea bună, oferindu-i darul câștigat de Mântuitorul și cuprins în sfintele taine.

Acest ajutor dumnezeesc nu se vede, nu se poate pipăi în sine, ca și electricitatea, pe care nu o vedem, dar o simțim în efectele ei minunate; astfel simțim și roada darului d-zeesc în atâtea fapte ale virtuților, cari ridică societatea creștinească peste toată cealaltă societate, și tocmai de aceea ea se impune și azi ca cel mai puternic factor de înălțare morală și culturală.

În acest chip, dar pe foarte larg și sistematic espune autorul toată învățătura bisericii creștine în ce privește școalele. Astfel el întemeiază cu tărie deoparte dreptul absolut al bisericii asupra instrucțiunii și educațiunii, ear de altă parte, mai ales în volumul al doilea combate toți titli, pe cari statul pretinde a avea el drept asupra școalelor.

Partea aceasta atingând chestiuni actuale și pentru noi, poate mai ales pentru noi, susține clar și hotărît, că statul n'are drept de a statifica școalele, sau de a introduce monopolul școalelor de stat, nici pe titlul conservării de sine, nici chiar pe titlu unității sau unificării naționale, nici pe titlu creșterii patriotice, de care atâta abuz se face și în țara noastră.

În toate chestiunile argumentele și le scoate din evanghelie, din dreptul natural și din istorie, așa cât înlănțuirea dovezilor sale nu le poate resturna nime.

Se va arunca poate vorba, că toate acestea pot fi bune și frumoase, dar astăzi le-a trecut vremea, că trăim în lumea luminilor, în veacul științei, față cu care biserica ar fi rămas îndărăpt. Sunt fraze, cari le întimpinăm neconținut în viața de toate zilele, în societate, în jurnale și parlamente. Dar aceste fraze rămân fraze goale față de realitatea vieții. Știința adevărată nu este potrivnică, și nu poate fi potrivnică învățăturilor creștine. Ear știința cea fără D-zeu, n'a produs de cât să mărească relele morale ale societății.

»Pe lângă toate aceste cuceriri ale minții omenești — zice un înțelept preot rusesc Grig Spiridonovici Petroff — țara

făgăduinței ne stă totuși și acuma înainte, ca o *fata-morgana*. Adâncă neștiință a măsselor de popor, împovorarea fără măsură cu muncă grea, lumea de cerșitori de o parte, iar de altă parte lumea de trântori și risipitori sunt tot atâtea lucruri, cari ating dureros în epoca electricității și a aburului, întocma ca și în veacurile de sclăvie și de dură barbarie».

»Spitalele și temnițele sunt însoțitoarele obicinuite ale progresului științific (fără religione!) zice Henry George. — Unde e cea mai mare îngrămădire de avere (dacă nu este și dragoste creștinească — adaugem noi) încă mor oamenii de foame și copilașii sug la piepturile seci ale mamelor lor. *Asă-mănarea tragică* din evanghelie între *omul avut* (care se îmbrăca în porfir și vison, și în toate zilele se ospeta luminat) și cel *sărac*, cu numele Lazar (care doria să se hrănească cu sfărmiturile ce cădeau de pe masa bogatului) nu și-au pierdut adevărătatea zdrobitoare nici azi.*)

»Intovărășirea sărăciei cu progresul — zice același Henry George — este *enigma* cea mai mare a zilelor noastre. Câtă vreme creșterea bogățiilor, care se numește progres material, nu e alta decât adunarea de avuții enorme, creșterea luxului și întărirea contrastului dintre *belșug* și *sărăcie* — nu putem să considerăm progresul de adevărat și trainic».

»Enigma« pentru noi, cari reclamăm *întoarcerea* la D-zeu, la credința străbunilor, este deslegată, îndată ce rențoarcerea aceasta să săvârșește.

Inceputul trebuie să se facă chiar în școale și de acea tin, iubiți frați preoți și dascăli ai poporului, ca să cunoașteți principiile acestea fundamentale, ce sunteți chemați a le apăra în satele noastre și a le propovădui în cercurile cele mai largi și mai lipsite de mângâierea lor.

Să cunoască *preoții nostri* însemnătatea cea neprețuită a școalelor noastre creștinești, și să lătească prin predici cunoștințele folositoare, ca poporul să înțeleagă că toate jertfele ce le face pentru școală e dator pentru sufletul său și al copiilor săi să le facă și că acestea sunt jertfe bine primite la D-zeu.

Să înțeleagă dascălii nostri de la sate, că școala este poarta de aur în biserica lui Christos, că ea este ca și cea ușă sfântă despre care Mântuitorul zice: »Eu sunt ușa, prin mine de va intra cineva, se va mântui, va intra și va eși și pășune va afla«. (Ioan 10, 9.) Să înțeleagă și să propovăduiască, că de aci — din școală — »va răsări norocul acestui neam zdrobit de jale«, cum zice poetul.

În urmare să nu uite, că ori ce pas ar face pentru sine, să fie un pas așa de bine chibzuit, ca să nu strice instituțiunii, sub al cărui steag se află.

Și se cuvine în urmă ca avînd pe o formă o chemare așa de înaltă și sfântă, preoții și învățătorii nostri să se prețuească, să se cinstească, pentru apostolia grea ce au de împlinit, și să se iubească frățeste spriginindu-se împrumutat.

Numai astfel lucrând, cu cinste, cu suflet credincios și cu inimă caldă, conștiinți de înalta lor chemare, vor avea și rod în lucrarea lor, cea ce cu toții dorim și așteptăm.

Declar sinodul de deschis.

*) Petroff: *Principiile fundamentale ale civilizațiunii*. »Tel. Român« Sibiu nrul 116—1906.

Statul, Biserica și Școala.

(Urmare.)

Lessing, marele filozof umanist declară publice, că:

»Nu am idee despre iubirea de patrie și o consider cel mult de o slăbiciune eroică, de care bucuros mă știu scutit.«¹⁾

Aceasta încă treacă, ducă-se, căci Lessing a fost jidan (?), dar e caracteristic, că cei mai mari poeți umaniști ai Germaniei, erau de acord cu dânsul. Goethe persiflează pe Sonnenfels, care în opul său »Ueber die Liebe des Vaterlands« se plînge că nu este patriotism la Germani.

»Ce folos — zice el — a ne nizuî mereu să găsim ceva, ce nici odată nu vom ajunge și nu putem ajunge?»

Wieland numi iubirea de patrie o virtute, care eschide iubirea față de alte popoare. Jean Paul fu cosmopolit. Herder zice că: »simțământul demnității omenesti s'ar ridica, dacă simțul național și de rassă ar slăbi«, ținând mândria națională de o »prostie« tot atât de »colosală« ca și fudulia nașterii și nobilitatea.

Schiller în scrisoarea sa dela 26 Martie 1789, adresată către Carolina Beulwitz, mulțamește lui D-zeu, că trăiește între atari oameni, cari »nu mai sunt în stare a purcede după modul lui *Winkelfried*«, iar în cea scrisă la 13 Oct. 1789 către Körner zice că: »interesele patriei sunt de însămnătate numai pentru națiunea ne-coaptă.«²⁾

Dar să vedem ce simțeau și cum vorbeau în același timp catolicii? Eacă ce scrie Andrei Hofer către țaranii patriei sale: »Iubiți frați! Pentru D-zeu, împărat și scumpa noastră țară! Mâne dimineată va fi ultimul atac. Pe boarni cu ajutorul maicii Domnului îi vom prinde ori doborî. Ne-am închinat inimii celei mai sfinte a lui Isus Christos. Veniți-ne întru ajutor. Dacă veți întârzia mai mult ca ajutorul d-zeesc, vom isprăvi și fără de voi. Andrei Hofer, comandant«³⁾.

Despre Francesi se plînge Renan, că »sub monarchia veche (religioasă) politica era mult mai națională, decât după căderea aceleia, așa, că pe acest teren națiunea nici că a putut ajunge monarchia«⁴⁾.

9. Dar la ce să cercăm exemple în trecut, după ce prezentul ni-le oferă în măsură și mai mare. Francmasonismul cel fără de lege, care altcum tot mereu accentuează patriotismul, e cosmopolit declarat. Și unde îți trebuie lume mai nepatriotică ca socialismul internațional, care delăturând sau nebăgând în samă religionea nu cunoaște patrie, ba o neagă pe față?

Și oare Germania, care a creat prin »național liberalismul« seu modernul stat de drept și de dragul acestuia a introdus monopolul școlar, potențat-a prin aceasta patriotismul? Insuși Bismarck s'a plâns în parlament, că Germanii își părăsesc în străinătate — naționalitatea, mai ușor ca ori care alt neam⁵⁾.

A scăzut simțul de solidaritate și de ținare împreună și cauza acesteia o și mărturisesc unii sinceri: subjugarea bisericii catolice. »Kreuzzeitung« scrie în Martie 1886 următoarele: »Simț național poate produce numai o mare politică națională. Dacă există acest simțământ: de sub influința lui nime nu se poate subtrage; dacă nu există: școala și universitatea înzădar se năcăjesc a-l deștepta și a susținea în mod maestrit credința în el. Germania de ¼ de veac are politică națională mare, de unde vine totuși că ¾ părți din națiune este fără de voie și amărită și, deși stând lângă ele, nu vrea să creadă acestei mari străluciri și măririi? De acolo, că puterea de stat au întrebuintat-o pentru a înlănțui organizmul puternic al bisericii catolice, pe cînd trebuia să ție samă de dânsa, în stil mare, se o câștige pentru idea de stat, să și-o facă tovarăș în aceasta muncă mare și co-

mună și nu să o provoace la luptă pe viață și moarte«.

Alexi, protestantul cel mare, zice că:

»Partea națională, despre a cărei neglijare (în gimnaziile germane) ne plîngem, este în cea mai strînsă legătură, cu spiritul creștin. Cultura europeană, în fond, este creștină. Dacă jidovimea mult-puțin caută a planta spiritul său propriu în lumea modernă, chiar aceasta e cea mai eclatantă dovadă pentru părerea mea și aceasta provoacă elementele creștine la luptă hotărîtoare pentru existență, pentru susținerea civilizației eluptată prin munca sa grea de sute de ani. Dacă se va nimici creștinismul, e pierdut și naționalismul. Nu cunosc naționalitatea germană aceia, cari voesc a-o elibera de creștinism«¹⁾.

Nu e de lipsă deci a scoate biserica din școală prin monopol, în interesul educării iubirei de patrie, căci prin aceasta tocmai o slăbesc și nimicesc.

10. Se face o obiecțiune din acest punct de vedere — mai cu samă în Franția — contra conducerii bisericești în școală, zicând unii: »Principiile și ideile bisericii sunt în opoziție cu ideile profesate de statul modern, cari formează mărirea, dreptul de ezistență, unitatea aceluia, pentru aceea nu e de concretizat bisericii educarea, fiind ea negarea acelor idei«²⁾.

Dar și aceasta obiecțiune este, ca și celelalte, numai un pretext.

Cari sunt oare acele rezultate naționale moderne, pe terenul spiritual, căror să le fie contrare învățăturile bisericii? Doar egalitatea înaintea legii? Frățietatea generală? Libertatea politică, privată, de religione și de știință? Ideia statului de drept? Aceste toate izvoresc din Evanghelie și biserica nu numai azi, ci de 2000 ani, nu numai le propoveduește aceste idei și le dă singura o temelie sigură, ci printr'o muncă liniștită, plină de lupte, ea le-a copt și le-a realizat în civilizația creștină³⁾.

Ea a enunțat pentru prima dată egalitatea de drept, frățietatea, libertatea și drepturile inviolabile ale omului și ea a dărâmat păreții dintre om și om prin aceea, că a statorit vrednicia independenței personale. Ea cu învățăturile sale morale este cea mai solidă garanție pentru drepturile statelor, pentru drepturile popoarelor. Pentru aceea a zis și *Saint-Reneé Tailandèr*:

»Tot aceea ce era legitim și durabil în revoluțiune, deja mai nainte era înscris în legea d-zească a Evangeliului«⁴⁾.

Arătați-mi o singură școală, univerzitate catolică, un singur scriitor catolic, fie din trecut, fie din prezent, care nu ar predica, ci ar nimici aceste idei, sau care ar fi învățat tinerimea la nepatriotism sau la revoltă contra statului, dacă temelia aceluia stă pe drept și dreptate?

11. Nu există deci între educația bisericească și cea națională nici o împotrivire, ba ele se sprijinesc împrumutat. Nu e cuminte deci a *nutri neîncredere* față de biserică pe terenul instrucțiunii și al educațiunii. Asta o spune, reprobând monopolul, și Wiese, zicând: »Ar fi nebazată temerea, că prin restringerea dreptului de dispoziție al statului în afacerile școlare, școalele nu ar fi în stare a arăta rezultat mai mare și caracterul lor național ar fi atins, sau că s'ar naște o stare anarhică. Chiar pentru aceea, nu ar fi oare mai bine a cuteza — cu oare care risic — ceva neobcinuit până acum pe terenul școlar (a le concrede bisericii), decât a lăsa mai departe acele mari defecte, de cari suferim azi«⁵⁾

a) În aceasta neîncredere față de biserică este și o neconsecvență, și o nedreptate mare, căci statul primind biserica între zidurile constituțiunii, a recunoscut, că între învățăturile acesteia nu este nimic periculos statului, nimic contrar națiunii. Din neîncredere deci, ulterior, fără a comite neconsecvență și nedreptate, nu o poate

¹⁾ Stimm. a. M. L. 1880 IX. pag. 387.

²⁾ Vorbirea lui Ferry ținută la 23 April 1879. La Republique française 15 April 1882.

³⁾ V: Eötvös, a »XIX. század uralkadó eszméi«.

⁴⁾ La Defensee 15 Jun. 1882.

⁵⁾ Wiese: *Pedagogische Idealen, Proteste*, pag. 120

¹⁾ Op cit. Lukas Schulmeister pag. 435.

²⁾ Op cit. Lukas Schulmeister 436.

³⁾ T. a.

⁴⁾ Canet în op. cit. pag. 557.

⁵⁾ Vezi Stimm. a. M. L. pag. 32 B.

lipsi de dreptul cel mai cardinal, al educației și instrucției, cari sunt temelile existenței sale.

b) Prin presupunerea falsă, că statul cu școalele sale și cu monopolul școlar, *ar putea promova mai bine simțul patriotic și național*, încă nu îndreptățește statul la acest pas, pentru că din capabilitate nu rezultă nici un drept și în deosebi statul nu este în drept a confisca drepturile societății pe titlul, pur și simplu, că el ar fi în stare a isprăvi ceva mai bine decât societatea, fiindcă atunci i-ar putea confisca aproape toate drepturile, după ce prin puterea sa mai mare toate drepturile sociale le-ar putea deprinde mai cu ispravă.

c) Dar nu numai aci zace chestiunea. Instrucțiunea și educațiunea (libertatea de învățământ) sunt drepturi esențiale ale bisericii și ale societății. Este un principiu inviolabil, că statul, ca apărătorul drepturilor, numai atunci are drept a se amesteca, cu puterea sa restrictivă, în exercitarea acestora, când modul de exercitare aievea vatămă drepturi esențiale ale altora, adică atunci, când oare care factor social sau biserica prin vre-un abus concret, constatat cu siguranță a dat ansă la amestecul statului. Pe baza unei simple bănueli în ce privește simțul nenational și nepatriotic, sau pe baza unei posibilități nesigure, nu poate fi nici când în drept, nici chiar pe alt teren, a suspenda sau chiar a confisca drepturi esențiale; căci atunci volnicia de stat ar putea nimici ori ce drept, ori și ce libertate, și s'ar introduce era cea mai urgisită a proscrisțiilor revoluționare din vechime, pe care istoria le-a timbrat ca epoca celei mai grozave tiranii.

d) Aceasta procedură, bazată numai pe o simplă bănuială și posibilitate cuprinde în sine cea mai vedită dușmănire a bisericii, căci numai la biserică presupune astfel de abuzuri și numai pe dânsa o despoaie, pe acest titlu, de drepturile sale. Nu bănuiește și nu presupune posibilitatea aceasta în aceeași cauză despre alte societăți, de pildă, despre francmasoneria secretă, despre literatură, presă, sau cel puțin pe același titlu nu le confiscă, nu le monopolizează drepturile, ba le dă deplină libertate, deși chiar din partea lor e amenințat simțul național și patriotic cu periclu adevărat și cu mult mai mare.

e) Să presupunem însă (fără temei se presupune. Trad.) că bănuiala aceasta față de biserică nemaghiară ar fi bazată și în adevăr s'au întâmplat abuzuri dovedite (?) față de educația simțului patriotic și național: statul nici în acest caz nu are dreptul a lipsi întreaga biserică de drepturile sale, căci majoritatea uriașă a bisericii, nu se poate nici pe departe bănui. Nu este nedreptate mai mare pe lume, decât a pedepsi pentru păcatele unor singuratici vinovați pe toți ceialați, nevinovați.

Dacă statul, fiindcă unele școale confesionale de ale naționalităților nu corespund întru toate cerințelor îndreptățite ale patriotismului, ar avea dreptul sub titlul acesta a despoia de dreptul instrucției și educației acele multe mii de școale, cari după recunoașterea tuturor, atât în trecut, cât și azi, și-au îndeplinit datorințele patriotice cu cea mai mare conștiințiozitate: atunci statul ar avea dreptul, fiindcă unii părinți în familie nu-și cresc copiii în spirit patriotic: să lipsească pe toți părinții de dreptul tot atât de esențial al educării familiare, și statul să crească pe toți copiii, bună oară ca în Sparta, deși majoritatea părinților dau creștere bună și patriotică copiilor lor.

Ba dacă abuzurile singuraticilor sunt destul titlu de drept, ca statul să lipsească și majoritatea neaccepționabilă de drepturile sale: atunci biserica nu are nici un drept, — nici chiar dreptul de existență, pe care să nu-l poată expropria statul, căci totdeauna se vor găsi singuratici ori confesiuni, cari vor abusa de aceste drepturi. Oare nu pentru aceea i-s'a luat bisericii dreptul de a judeca în cauze de căsătorie, fiindcă o confesiune a abusat de acest drept? Și presupunând că cutare confesiune, în autonomia sa ar lua o poziție vădit contrară statului: sub acest pretext statul ar putea lipsi și biserica catolică milenară de autonomia sa, ba chiar de dreptul seu de existență, deși, nu numai că n'a dat nici o anză

la aceasta neîncredere, ba a fost întemeietoarea, susținătoarea recunoscută, îngrijitoarea acestei patrii milenare și a patriotismului.

12. Aceasta ar fi o nedreptate cu atât mai strigătoare la cer, căci statul are, — și fără monopolul școlar — mii de mii de căi pentru a apăra cu siguranță interesele legale ale patriotismului. O poate face aceasta prin stabilirea celor mai mari cerințe legale, necesare din punctul de vedere al educației naționale, prin ajutorarea, prin premiarea în măsură mai mare a școalelor, cari observă aceasta măsură. O poate face determinând măsura, care se poate pretinde legal din punctul de vedere al patriotismului, prin controlarea acestuia în școale, atât zilnic, cât și la examene și prin luarea celor mai aspre măsuri în caz de abateri dovedite. Să admonieze repetit pe atari școli, dar numai și numai pe cele vinovate. Detragă-le ajutorul și la caz că nici de aici încolo nu ar face destul cerințelor patriotice, suspendă-le dreptul de instrucție și educație, închidă-le. În acest caz deși suspendează unele drepturi: are cauză acceptabilă și bază legală. Dar nu lipsească de drept fără cauză și fără bază legală și pe acele școli, cari în toată privința își fac destul datorințelor sale. Cu aceasta ajung chiar contrarul, căci nu numai nu va câștiga naționalitățile pentru stat, ci prin procedura sa nedreaptă le dă o nouă și bazată cauză pentru simțăminte dușmănoase; ba instrăinează de cătră sine și marea majoritate a acelor, cari țin la el și cari s'ar simți indignați, că nu au meritat aceasta despoiere de drepturi. De aceea a zis cu atâta dreptate și Aron Kiss:

»Când vorbim atâta de patriotism și de naționalitate, e de temut ca nu cumva vorba să strice mai mult, decât folosește. Fiecare confesiune, ba fiecare singuratic, are dreptul a întemeia școală. Statul are simplamente datorința a le ajuta pe acele, cari săvârșesc o lucrare vrednică«¹⁾.

13. Dar — zic unii — controla statului pentru apărarea intereselor de stat nu e îndesulitoare față de biserică și pentru aceea e de lipsă monopolul școlar. Acest argument îl folosesc și la noi aceia, cari vor să statifice școalele.

Însă în zădar, căci nici în acest caz nu se poate dovedi dreptul statului de a statifica școalele.

Dacă controla statului față de biserică nu e de ajuns pentru apărarea intereselor de stat: este evident, că controla bisericii e și mai slabă pentru apărarea intereselor religioase față de stat. E vorba deci de două interese însămnate dintre cari pe calea controlului nici unul nu ar fi asigurat față de celalalt. Ce ar urma după drept din această stare, nu reală, ci presupusă? Sau fondează și susțin școale, și statul și biserica pentru apărarea intereselor sale; mulțămindu-se în școalele soțului său cu acea măsură de siguranță, care se poate obține prin controlă; sau după ce ambii de odată nu pot face monopol, unul cedează celuilalt dreptul de monopol. E întrebare acum care din doi să abzică de întemeierea și conducerea școalelor, în favorul celuilalt? Sigur, că aici hotărâtor poate fi numai: care are mai mare drept a educa și instrua; a cui interes este de mai mare însămnătate, sau care e în stare a asigura mai bine pe celalalt de apărarea intereselor sale legale?

Să purcedem din ori care punct de vedere monopolul școlar nu compete, la nici un caz, statului, ci bisericii:

a) Fiindcă biserica are drept nemijlocit la instruire și educare, pentru mai mulți titli; creșterea moral-religioasă este dreptul său exclusiv; pe când dreptul de instruire și educare al statului este cel mult un drept transferat, iar a da instrucție moral-religioasă fără de biserică nici că se poate.

b) Ce privește însămnătatea acestor două interese e fără îndoială, că dacă ambele sunt pricepute corect, în praxă nu se poate face deosebire între dânsule, căci aceasta ar cuprinde în sine și anumită contrarietate, deși ambele sunt concredute, nedespărțite, unul presupune pe ce-

lalalt așa, că în adevăr nu poate fi religios acela, care nu e patriot bun, și nu poate fi patriot bun acela, care nu e religios; pentru aceea e un non sens a zice sau presupune de cineva că: » Mai întâi catolic, și apoi maghiar« sau »Mai întâi maghiar și numai după aceea reformat«¹⁾ Dar nici aceea nu o poate nega nime, cu mintea la loc, că în principiu religiunea, dreptul la aceea și datorințele, cari provin din ea, totuși sunt mai pe sus de unitatea națională propoveduită ca interes de stat, etc. Căci religiunea, dreptul la dânsa, datorințele față de ea: existau deja când stat nu era, și statul, dacă s'a format s'a format numai pentru a apăra și asigura dreptul și libertatea religiunii cu celelalte drepturi ale omului. Religiunea poate exista fără de stat, dar statul nu poate fi fără religiune. Nu omul cu drepturile sale religioase este pentru stat, ci întors. Nu se poate deci nega cu mintea sănătoasă, dacă aceste două interese ar veni în coliziune, că sau nu ar putea fi apărate ambele într'o formă, (prin controlă împrumutată) sau că nu interesele religiunii ar fi acelea, cari ar trebui să sufere pentru pretinsul interes de stat, ci din contră, că statul nu poate presta omului nici o despăgubire, care ar prețui numai pe departe paguba nemărginită, ce ar suferi pe terenul religios.

La aceasta mai e a se adauge și împrejurararea, că biserica, cu ajutorul d-zeesc, este liberă de erori întru determinarea intereselor religioase, pe când statul poate prea ușor să socotească ceva greșit, ca interes de stat, pe când nu este, sau nu este esențial și astfel în caz de coliziune, care totdeauna numai din aprecierea greșită a intereselor poate proveni, greșala de regulă nu zace în concepțiunea bisericii.

c) În fine biserica, pe lângă aceea, că interesele religioase singură ea e în stare a le apăra, prestează și statului mai multă garanță întru apărarea adevăratelor interese de stat, decât ar putea presta bisericii statul, — mai ales statul fără de confesiune — întru apărarea intereselor religioase.

Bisericii anume însași religiunea îi poruncește, ca să crească patrioți buni. Acesta-i e și scopul și dacă crește o tinerime în spirit religios, e sigur, că ea va fi și patriotică; pe când statul căutând numai la interesele sale proprii, nu totdeauna adevărate, abandonând, ba de multe ori chiar persecutând religiunea, sau dejosind-o la un rol lateral: nu e în stare a-și apăra în școală nici propriul său interes; pentru apărarea interesului religios nu poate da nici o garanță; ba prin neutralitatea sa sigur strică, cu atât mai vârtos, că eschizând biserica, face imposibilă chiar și controla bisericească.

La aceasta este a se mai adauge, că dacă prin monopolul bisericesc, sau prin egala îndreptățire la susținerea de școli, în urma controlii nesuficiente, unele școli confesionale ar vătăma interesele de stat, aceasta — după ce biserica lasă loc liber controlii de stat — cât de târziu ar ajunge la iveală și statul are destule modalități și destulă putere de a năbuși și înfrâna aceste nizuințe contrari statului atât în școală, cât și în tinerimea crescută de aceasta; pe când cu monopol de stat, biserica nu are nici mod, nici mijloace a nimici și îndrepta erorile comise contra intereselor religioase, nici în școală, nici în tinerimea crescută acolo în mod ireligionar, mai cu samă, dacă statul neconfesional nu permite bisericii nici măcar controla, ba însuși nutrește aspirațiuni contrare bisericii.

Statul deci nici cum nu poate avea dreptul monopolul școlar, nici chiar atunci, dacă controlul de stat nu ar fi suficient pentru apărarea pe deplin a intereselor de stat — ceea ce e neadevărat, căci adevăratele interese de stat totdeauna se pot asigura prin control.

În fine statul poate promova interesele patriotice și nemijlocit, dacă în ținuturile naționalităților, fără știrbirea dreptului școlar al altor factori și fără nebăgarea în samă a datorințelor sale față de aceste școale: ridică chiar din punctul de vedere al educării patriotice școale de stat.

¹⁾ Vorbirea sa în II-lea congres didactic regnicolar.

¹⁾ Tese, cari *mutatis mutandis*, se potrivesc și la noi Români. Editorul.

(Aici autorul e inconsecvent: căci quod uni iustum alteri aequum. Editorul).

Din toate acestea e evident, că dacă statul pentru asigurarea educării patriotice-naționale ține la monopolul școlar, aceasta nu se poate privi de altceva, decât că puterea, care nu se poate baza pe drept, caută pretext ca pentru răpirea drepturilor dela biserică cearcă a-și câștiga înaintea mulțimii mai puțin pătrunzătoare coloritul unei baze de drept, ca să poată folosi școalele și pentru alte scopuri de ale sale politice, neîn-dreptățite.

Trad.: I. Nițu Pop.

Cruciata Polonilor pentru limba maternă.

Este fără păreche și înălțătoare lupta ce o poartă Polonia din Germania (Pozen) pentru apărarea limbei lor maternă. Impotriva poruncei guvernului de a se propune și *religiunea* în limba *germană*, cu disprețuirea limbei maicei lor, s'a stârnit în tabăra Polonilor o împotrivire cu atât mai însuflețitoare, cu cât toată dreptatea e pe partea lor. Cu adevărat »dela opincă până la Vlădică« toți Polonii s'au ridicat împotriva acestei hotărâri a guvernului german, care vatămă dreptul sfânt și firesc al unui fieștecărui neam de oameni, care se cinstește pe sine.

Archiepiscopul Stablewski a dat o scrisoare pastorală, ce s'a cetit în toate bisericile, accentuând că *religiunea* numai în limba maicii se poate învăța; dreptul acesta este sfânt de D-zeu prin faptul pogoririi spiritului sfânt asupra apostolilor, dându-le prin minune *darul limbilor*, ca să-și audă fiecare în *graiul său* »măririle lui D-zeu«. Preoții țin adunări cu mirenii împreună, și prinții neamului mândru stau în fruntea lor. Învățătorii sunt una cu capii lor bisericești naționali, și școlarii s'au înșiruit în luptă ca o *mică cruciată* pentru apărarea dreptului sfânt al *limbei și legii* străbune.

Lupta Polonilor are atâta frumseță morală, încât și foile unguerești, unele o laudă, deși ea trebuie să slugească de un strașnic *memento* în pornirea de maghiarizare cu ori ce preț, pe care o susțin cele mai multe din aceste foi. Eată unele păreri din foile maghiare:

»Egyházi Közlöny«

Foia bisericească, cu acest nume, din Budapesta, scrie:

»Ordinațiunea guvernului german, a ridicat mult prav în vremea, când a făcut obligatoare instrucțiunea religiunii în limba germană. În urma pastoralei mitropolitului Stablewski, s'a pus în mișcare întreaga societate polonă și protestează împotriva instrucțiunii religiunii în limba germană. Presa, cu excepțiunea organelor anticlericale, sprijinește mișcarea polonă. Sunt de acord în recunoașterea luptei și dovedesc, că punctul de vedere al mitropolitului e perfect îndreptățit: se provoacă la aceea, că polonilor protestanți li-s'a permis învățarea religiunii în limba lor. Consecvența pretinde așadar, ca guvernul să deie dreptul acela și polonilor catolici. Dacă cu aceștia face excepție, dovedește, că pe ei îi persecutează nu numai pentru că sunt Poloni, ci și pentru că sunt catolici. În înțelesul acesta scrie și cel din urmă număr din »Frankfurter Zeitung«. Profetind izbândă mișcării polone, cu multă asprime atacă guvernul pentru politica polonă urmată de zeci de ani, fără istețime și înțelepciune, și e de părerea, că întreagă mișcare a nu osândește pe Poloni, ci pe însuși guvernul.

»Pe terenul religios, scrie numita foaie, forța n'are loc, nici în chestia instituțiilor, nici a in-

strucțiunii religioase«. De altcum preoții și învățătorii poloni încă sunt pătrunși de glasul de chemare al mitropolitului și continuă cu zel activitatea. Cum se raportează mai nou, Zborovszki a convocat în Ostrovo conferință preoțească, la care au participat 700 Poloni, între cari principele Ferdinand Radzivill. Adunarea a luat poziție hotărâtă împotriva instrucțiunii religiunii în limba germană și a hotărât să ridice protest și la guvern. Oratorul mai de frunte a fost principele Ferdinand Radzivill, în mijlocul vorbirii căruia poliția a disolvat adunarea. Guvernul german cu astfel de procedură varsă numai oleiu pe foc și este peste ori ce îndoială, că în mod așa violent nu va putea să înădușe o mișcare dreaptă«. (Traducerea »Unirii«.)

»Pester Lloyd«

Fruntașul organ, jidovit și șovinist al atâtor guverne unguerești, publică în nr. 266 dela din 31 Oct. n. o scrisoare chiar din Berlin, în care zice:

»Pasiunile naționale în provinciile polone Pozen, Prusia-de-vest și Silezia, pătrund tot mai adânc. E o adevărată durere să vezi cum conflictele dintre Germani și Poloni se ascuțesc tot mai mult și cum măsurile ce se iau de o parte și de alta pentru păstrarea și întărirea posesiunii naționale arată o amărăciune, ce crește din zi în zi. După ce în anii din urmă a trecut mai mult pământ nemțesc în proprietatea Polonilor, decât întors, guvernul se gândește la planul unei espropieri. Asta însă ar desfunda butea, cum se zice, si ar dovedi numai că s'a isprăvit cu înțelepciunea politică«.

Corespondentul arată cum au fost șicanați Polonii de sus, prin colonisări și ordinațiuni școlare, tocmai ca la noi, și zice apoi:

»Una dintre aceste ordinațiuni hotărâta, fără ori ce cunoștință a psihologiei naționale și a sentimentelor religioase, că copiii poloni dela o anumită vârstă începând, îndată ce au învățat ceva nemțește în școală, să învețe și *religiunea* nemțește. Aceasta cerere *neînțeleaptă* a guvernului (e vorba de guvernul german, nu de cel ungueresc) a provocat acum în Pozen o amărăciune așa de mare, încât Polonii atrag în mișcarea lor și copiii și le opresc a răspunde în instrucțiunea religioasă nemțește... și acum am ajuns să vedem dureroasa dramă, în care mii de copii ai Polonilor se împotrivesc a vorbi nemțește în oara de religie... Trebuie-a să ajungem așa departe, până la un fel de cruciată polonă de copii? N'ar fi trebuit. Mai multă răbdare și conziderare, mai mult respect față de sensibilitățile naționale și tradițiunile religioase și aceasta dramă pătrunzătoare, în care și copii sunt chemați la luptă, ni-s'ar fi cruțat. Întrebuințarea silniciei nu arată totdeuna putere, și precum învață istoria, divergențele naționale s'au împăcat, ori s'au îmblânzit, mai puțin cu forța, decât cu o înțeleaptă toleranță. Să luăm numai exemplul Elveției, care asemenea este un stat unitar, și în care totuși Germanii, Francezii și Italienii trăiesc pacinic împreună«.

După ce sbiciește birocrația nesocotită continuă:

»Au făcut răspunzător pe arhiepiscopul Stablewski pentru rezistența pasivă a copiilor poloni, pentru că acesta a declarat, că adevărata *religiune* se poate învăța numai în limba maternă. Firește, ca clerul sprijinește aceasta rezistență și pentru copilașii, cari primesc deosebite pedepse dela autoritățile școlare, se fac chiar si liturgii. Aceasta dovedește cât de pasionată, cât de fanatică a devenit lupta națională. Presa șovinistă însă în mod nesocotit trage la răspundere numai clerul și uită, că acesta fără de patimile naționale, ce stăpânesc între poloni, ar fi cu totul neputincios. Clerul în acest caz e mai mult condus, decât factor conducător.

»Când se cugetă omul la suferințele copiilor poloni, cari acum în nevinovăția lor trebuie să guste tot amarul luptelor naționale, îi vine omului un cuvânt pe buze, pe care însă mai bucuroș îl lăsăm neesprimat. Aceasta cruciată polonă de copii, cum e numită adese rebeliunea,

este în tot cazul foarte pătrunzătoare. Toată cinstea autorității de stat, dar ea nu trebuie să ceară nimic, ce în cercul său cade îndărăt asupra ei și trebuie să o discrediteze. Esperiențele cu »Kultur-Kampf« în anii 70—80... cuprind întru adevăr destule învățături, dar nu le iau în samă și apoi se mai mai miră, că puterea de stat nu mai impune nimănui«.

După ce spune ce sufer acum și ziarele polone, cari iau partea leului în luptă, corespondentul adaugă:

»De »finis Poloniae« suntem azi mai departe decât ori când, și chestiunea polonă devine pentru imperiul german din ce în ce mai grea și mai serioasă. Trebuie să se întoarcă ear la cursul vechiu, să se deprindă în răbdare, multă răbdare. Dreptatea trebuie să fie și pentru Poloni, summa lex. Dacă și nu sunt germani, sunt și ei cetățeni ai Prusiei«.

Când cetim aceste adevăruri, ne gândim numai, că după cum știe să spue buchile la *Berlin*, de ce nu le spune tot a așa și la *Budapesta*, acest vrednic »Pester Lloyd«?!

Crestături.

— »**Vlădica Sașilor**«. În 31 Octobrie n. a fost mare adunare săsească la Sibiu, în care s'a ales un nou superintendent al bisericei ev.-lut. săsești din Ardeal-Nu că doar moartea ar fi văduvit biserica aceasta de cîrmuitorul seu, nu. Cinstitul și învățatul vlădica de până aci trăește, dar simțindu-și bătrânețele și slăbirea puterilor pentru timpurile acestea grele și înteti-toare, el și-a depus de bună voie sarcina grea a slujbei, și s'a retras în liniște. Astfel s'a dat prilej unei noue alegeri, care s'a săvârșit, cum se cuvine unui lucru așa de mare, fără lupte urite, fără sgomotul netrebnic al jurnalelor și al adunărilor pătimase, cu un cuvînt, nu cum e obiceiul prin *alte* părți unde se fac alegeri de vlădici... ci cu toată cumpeneala și cuvioșenia ce se cuvine cauzei. Din 54 voturi 53 s'au dat d-lui Dr. P. Teutsch, un bărbat învățat și inimos, al cărui tată încă a fost »vlădică săsec« înainte de Dr. Müller. Noul cîrmuitor al bis. săsești, ca om luminat ce este, accentuează în programul său, adâncirea vieții creștinești a poporului, mărturisind că numai astfel se poate mântui poporul de plaga vremilor de azi: beția, sărăcia și corupția.

— **Neorientarea politică** să vadește în mijlocul poporului nostru din aceasta țeară în mod îngrijitor. Dacă ar mai fi trebuit o dovadă, care să ilustreze acest foarte dureros fapt, a venit chestiunea Rákoczy. Pe când întreagă chestiunea era înfătoșată din partea celor competenți și a întregii prese unguerești ca o mare manifestațiune politică, pe atunci conducerea noastră politică, — dacă mai este o atare conducere — nu da nici o orientare poporului românesc. Deputații români din camera dela Budapesta, cari pe anumiții titli își aroagă conducerea, tăcură ca și peștii din Dunăre, chiar acolo în parlament, unde se vota o lege în chestia Rákoczy, și unde s'a pus dintru început la cale toată cauza. Astfel activiștii făcură completă pasivitate. Doamne ferește, să fi atins deputații Români solemnitatea unui act, ca acela pe care națiunea maghiară l'a săvârșit, cu atâta strălucire și cu avânt propriu firei sale. Însă tăcerea cea absolută, când se cerea să se facă o deosebire, a fost o neglijență sau o slăbiciune, al cărei efect s'a resimțit curând.

Dela *toate* episcopii și conzistorele românești se dau ordine circulare — cu puține deosebiri, în acelaș senz — ca după recercarea ministrului de culte, să se facă serbări în școale și »după putință« și în biserici. Formula aceasta »după putință«, împrumutată din legea fundamentală despre naționalități, (lehetöleg), care acum a ajuns la mare cinste și la ai nostri luptători, caracterizează *natura* acestor dispoziții. Totuși ziarul așa zicând semioficios al deputaților nu interpelează pe ministrul cultelor, cum nu l'au interpelat nici deputații, ci atacă pe episcopii nostri și în mod special pe doi episcopi *uniți* ai nostri — ca să se arunce și dihaniei confesionale o pradă.

Ei bine, dar asta ce înseamnă? Se tentează earăși la confesionalism în stil mare, și oficios? Ori la compromiterea și a *capilor* nostri bisericești? Ori doar, cu lovirea altora vreau cei ce lovesc să facă *diversiune*? Ori cum, procedura e condamnabilă, și arată completă desorientare politică, desorientare, care crește în binecuvântata eră a activității, rapid și îngrijitor, așa cât însăși tabera adversă o observă, după cum se vede și din »Erdélyi Hirlap« nr. 2.

— »**Apărarea Națională**« din Cernăuți salută într'un frumos articol denumirea d-lui Dr. Sextil Pușcariu la catedra limbei române dela universitatea Cer-

nautilui, și relevă momentul, că după elevul lui Aron Pumnul — d-l Dr. I. G. Sbiara — vine earăși un ardelean ca urmaș.

»Incontestabil, — zice Ap. »Naț« — că un bărbat de erudițiunea d-lui Dr. S. Pușcariu este una din cele mai bune acviziții la catedra universității noastre pentru limba și literatura română, dar nu-i putem nici aceea tăgădui, că așteptările noastre sunt mari și că noul dignitar universitar va trebui, ca un adevărat propovăduitor al științei, să depună pe altarul limbei și literaturii noastre naționale tot prinosul sfânt al progresului, răspândind binecuvântările limbei strămoșești în cele mai largi pături ale națiunii noastre animând și îndrumând tineretul nostru universitar pe cele mai adevărate căi spre gloria neamului și spre mărirea prestigiului nostru românesc, care atât de mult a suferit în timpurile din urmă prin regretabila rătăcire a unora«.

— »Erdélyi Hirlap« o foaie nouă a apărut în Cluj, cu titlul de mai sus care pe românește înseamnă tocmai ce spune: »Gazeta Transilvaniei«. Ziarele noastre n'au prea încrestat'o, »Neamul Românesc« al d-lui Iorga inse i-a dat atențiunea cuvenită publicând următoarea notiță:

»Duminecă, în 28 Novembre 1906, a apărut la Cluj cel d'întăiu număr din ziarul »Erdélyi Hirlap« (»Gazeta Ardealului«). foaie politică, socială, literară și economică. Capitalul necesar, de câteva mii de coroane, l-au depus câțiva profesori dela Universitate. Redactor responsabil e Posta Béla, profesor de arheologie și president la masa academică; — colaboratori aproape toți ceilalți profesori dela Universitate — și Jancsó Benedek, ce tratează cu predilecție chestia română din Ardeal.

»Scopul numitului ziar e concentrarea prin muncă conștientă a tot ce e merit să întărească, să asigure și pentru viitor suveranitatea elementului de hegemonie de astăzi, în această țară a Ardealului. De aceea foaia stă afară — ori, mai corect spus, — mai pre sus de orice partid. Tonul hotărât și nepretențios în care-și spune convingerile, scopul și căile ce țintește, îi inspiră — simpatie, firește, că nu dar oarecare respect. — A. Pop«.

Noi, ca foaie Clujană ne ținem de datorință a releva și mai mult noul ziar, pentru că el pășește pe terenul vieții publice cu hotărârea de a rămânea, și prin aceasta se deosebește total de cele multe fițiuce de bulevard, cari efemeride în înțelesul strict al cuvântului apar și dispar ca niște muște, fără să lese urmă sau regrete după viața lor efemeră.

»Erdélyi Hirlap« nu pare a fi de aceasta categorie. Ea nu pornește din speculă de bani, ci și-a creat înainte un fond puternic, pe care îl pune în slujba unor anumite principii bine statorite, cari sunt călăuză ziarului. — Pe lângă capitalul material noul ziar are și capital moral intru cât mulți bărbați din cei mai distinși ai Clujului, mai ales profesori universitari sunt grupați în jurul acestei foi.

Când vedem astfel de întemeieri noi le salutăm cu respect, pentru că munca intelectuală bine organizată și bine cărmuită trebuie să aducă folos vieții publice. Deși deci cauza care o servește noul ziar nu e direct cauza noastră, ne bucurăm că s'a înființat și un organ nou serios, și credem că dacă va rămânea credincios pornirei sale, și va urma a servi cu dreptate, obiectivitate și echitate cauza vieții publice, ferindu-se de pasiuni escluziviste, atunci și cauza românească va profita fiind ea prin sine însăși dreaptă și cinstită. Asta suntem convinși că va recunoaște-o ori și cine va cerceta-o sine ira et studio.

Din numerii apăruiți până acum în privința obiectivității nu știm ce să zicem, fiindcă s'au observat accente și pentru și contra. Ceea ce o face înse interesantă noua foaie înaintea noastră este dragostea cu care îmbrățosează Ardealul. După ce în programul național dela 1881 s'a luat ca punct I. autonomia Ardealului, nu ca rupere a unității statului, ci pentru motive naturale, presa maghiară cu tot prețul a căutat să desființeze și numirea de Ardeal. Noua foaie revine în chestie la o judecată mai rece și nu se sfiește a numi, chiar și în titlul seu, aceasta parte a țerii cu numele seu istoric. În articolul seu program zice:

»Ingrijirea intereselor strict locale o fac multe și unele foarte bune foi în fiecare oraș mai mare al Ardealului. Datorințele acelora noi nu le putem lua asupra noastră, pentru că atențiunea trebuie să ni-o îndreptăm asupra lucrurilor deobște, cari interesează pe o formă întreg »Ardealul«.

Dacă s'ar și șterge din istorie acel un veac și jumătate cât Ardealul a trăit o viață de stat proprie... nici atunci n'am putea tăgădui, că aceasta parte de țeară are o însemnătate specială pentru împrejurările geografice, compoziția sa geografică și pentru alte considerații«.

În nr. 5 întreabă în prim articol: *Hol vagy Erdélyország?* Cea ce ne mai place din programul foi, e tocmai că-și face un program, și în el statorțește principii de cari promite a se ținea cea ce în presa de speculă tocmai lipsește.

Vom urmări altfel cu atențiune ideile desfășurate în noaua foaie, și dacă nu va luneca și ea pe panta șovinismului, de care suntem cu toții sătui, vom releva vederile vrednice de a fi luate în seamă.

RĂVAȘUL CLUJULUI

— **Despărțământul Cluj al »Asociațiunii«** a hotărât a arangea în toamna aceasta o serie de conferențe științifice și literare. Mai mulți bărbați ai noștri au promis concursul lor la aceasta operă culturală.

— Asemenea a hotărât să se țină cursuri pentru analfabeți pentru a învăța scrisul și cetitul. Îndeosebi a apela la învățătorii din Cluj,

Feneș și Feleac, ca să înceapă lucrarea aceasta de luminare, pentru care despărțământul le pune în vedere onorar, după fiește care elev, care va urma cu succes cursul.

— În »casa Petran« din Cluj, care cum se știe este acum proprietatea »Asociațiunii« s'au arangiat cuartire gratuite pentru câțiva studenți univerzitari. Iată numele acestor primi beneficiați ai fundațiunii Petran: 1. Romul Moldovan, iur. I. 2. Silviu Ciuciu, iur. I. 3. Victor Motogna, st. fil. II. 4. Enea Muntean, iur. I. 5. Aurel Goșa, iur. III. 6. Ciprian Rus, iur. II. 7. Ilie Cojocariu, iur. I. 8. Valeriu Suci, iur. IV. 9. Iosif Comes, med. II. 10. Mihail Novac, fil. I. 11. Faust Sălăgean, iur. III. 12. Andreiu Timbuș, fil. I. 13. Ion Gorun, iur. II. 14. Vasile Boneu, iur. II.

— **Tinerimea română din Cluj** invită la petrecerea cu dans (picnic), ce se va arangia la 22 Nov. n. 1906 (Joi), în sala dela »Hotel central«. Inceputul la 8 oare sara. Intrarea de persoană 2 cor., de familie (până la 3 membri) 5 coroane. Venitul curat e destinat pentru biserica gr.-cat. din Cluj. Ofertele marinimoase se vor publica și sunt a se adresa la cassarul Remus Furdul (str. Ferencz József ut 59). Comitetul aranțator: Vasile E. Moldovan, preș. de onoare. Voicu Nițescu: președinte. Victor Moldovan: vice-preș. Remus Furdul: cassar. Silviu Bejan: secretar. Ioachim Ciurea: controlor. Antoniu Bogdan, Vasile Boneu, Marțian Călușiu, Nicolae Damian, Emil Folea, Valer Ghibu, Vasile Greavu, Vasile Lucaciu, Const. Lupoae, Victor Muntean, Coriolan Pop, Onisifor Soră, Ioan Tripa.

— **Jucurile**, aceste trei fruntașe comune din comit. Clujului, Jucul de sus, Jucul nobil, și Jucul de jos, — satul nașterii lui G. Barițiu, au fost anexate de comitetul central al Asociațiunii la despărțământul Clujului. E luat în vedere ca despărțământul să țină în Jucul de jos mai de aproape o adunare extraordinară, din care prilej casa nașterii lui Barițiu se va însemna cu o tablă comemorativă.

— **Două biblioteci populare** a înființat în timpul din urmă desp. »Asociațiunii« Cluj. Una în Someșfalău, și una în Coruș, unde se va face și o agențură a »Asociațiunii«. Biblioteca din Coruș este pusă în casa și sub grijea fruntașului țeran Teodor Cornea.

— »**Călimdarul dela Cluj**« va apărea și în anul acesta cu bogat și variat cuprins, împodobit cu multe ilustrații.

Și în estan »**Călimdarul dela Cluj**« va fi cel mai ieftin călimdar românesc.

DE PESTE SĂPTĂMÂNA

Pentru repararea bisericii.

Au mai binevoit a dăru pentru acoperirea cheltuielilor de reparație a bisericii celei vechi din Cluj următorii creștini:

Văd. Ana Varon n. Petruța	1 cor. — fil.
Marta Burer n. Măgherușan	5 » — »
Domnica Gălățan	2 » — «
Vasile Dușa	1 » — »
Grigorie Borza	4 « — »
Ana Dan	1 » — »
Ioan Greța	2 » — »
Dela credincioșii la botez cu prilejul sfințirii	5 » 84 »
Maria Hodiș	1 » — »
Alex. Nemeș jude r. pens. Gherla	20 » — »
Dr. Simion Tămaș adv. în Hida, ca răscumpărare a cununei pe sicriul lui Dr. Iacob Maior	20 » — »
Mai multe femei credincioase	1 » 10 »
Dr. I. Florian capelan gr.-cat.	2 » — »
Dr. Ioan Bălan, Blaj	7 » — »

Astfel de ajutoare sunt bine venite și pe viitor nefiind acoperite încă vre-o 2500 cor. din spesele de reparare.

Cât pentru sumele date ca repartție de »coroana bisericii« acelea fiind obligate pentru fiecare parochian din Cluj nu le mai publicăm Acelea se publică de altfel în biserică și se vor publica și în adunările bisericești.

— **Sfințirea bisericii reparate din Cluj** s'a făcut în 28 Octobrie cu cuvenită solemnitate. Credincioșii au umplut pe deplin locașul, care 2 luni de zile fusese părăsit. Mai întâiu s'a făcut sfințirea apei în mijlocul bisericii, s'au stropit pereții și toți creștinii s'au botezat. S'a început apoi sfânta liturgie celebrată de protopopul Dr. Dăianu, asistat de cei doi capelani, Dr. Iuliu Florian și Eugen P. Pecurariu. Corul tinerimei, improvisat anume pentru ziua aceasta și acum stabilisat sub conducerea d-lui I. Cl. Iuga, cand. adv. a cântat liturgia lui Dima. Cântările curgeau lin, preciz, picurând în inimi evlavia înălțătoare. Părea că un aer de solemnitate deosebită a umplut deodată atmosfera curată a innoitei biserice. Și

resonanța cântărilor părea că e mai puternică de cât în trecut. Cu deosebit mișcător undula vocea puternică a d-lui N. Dămian, solistul de bas al corului. Când a cetit d-l Dămian apostolul, cu glasul plin, triumfător, un fior părea că străbate până în adâncul inimilor. Emoțiunea s'a vădit și pe glasul oratorului, care a predicat îndată după evanghelie. Era evanghelia sămănătorului... »Eșit-a sămănătorul să samene sămânța sa... Eară sămânța este cuvântul lui D-zeu«. D-l protopop Dăianu a fost solemn, și a știut să țese în cuvântul de mănecare o laudă strălucită Episcopului Bob, ctitorul bisericii, a cărei însemnătate abia acum se vede, când era să rămână credincioșii fără ea. Din timpul sinistru al celor două luni, fără biserică, a tras învățături pentru viitor. O vreme nouă trebuie să se înceapă acum cu înnoirea bisericii o viață nouă, de fapte, de credință vie trebuie să ducem, ca să ne arătăm vrednici de binefacerea vlădicului Bob. La aceasta ne îndeamnă și cuvântul părințesc al Metropolitului nostru Preasfințit, urmașul lui Bob, — al cărui dar — material și moral — relevându-l oratorului, a cetit epistola pastorală adresată Clujenilor. Astfel s'a împletit frumos florile recunoștinței către începătorul bisericii din Cluj și restauratorul ei. — După liturgie toți membrii curatoratului, în frunte cu d-l Ioan Nestor de Desmir, prim curatorul bisericii, Vasile Hossu, jude de tablă etc. s'au prezentat în cancelaria parochială și printr'o foarte mișcătoare vorbire, rostită de d-l Ladislau Pop, asesor la scaun. orfan. au felicitat pe d-l protopop din acest prilej și i-au exprimat urări pentru lucrările din viitor. A fost un echou din inimi isvorit, care a mișcat pe toți cei de față.

— **Sinodul protopopes din tractul gr.-cat. al Clujului** s'a ținut în 7 Nov. n. în școala din Cluj. Au luat parte mai toți preoții și câte 2 mireni din fiecare parochie, mai ales învățătorii. Sinodul s'a deschis cu o cuvântare mai lungă, pe care o publicăm în fruntea foi. Preocupățiunea sinodului a fost de astădată înmulțirea fondului tractual, a cărui stare de abia în anii aceștia s'a pus în lumină tipărindu-i-se statutele și regulamentul, cari până aci nu s'au prea observat. Pentru a rămânea strict în marginele statutelor pe anul 1907 nu s'a mai votat nici un ajutor. Din contră pentru înmulțirea venitelor s'a hotărât a se incasa cu 1—2 cor. mai mult atât dela parochii, cât și dela preoți. Asemenea s'a hotărât a se incasa și dela învățătorii câte 2 cor. taxă anuală, după ce fondul ajută mai ales școlăle, spre a-și plăti salarul învățătoresc. S'a propus a se apela la inteligența din tract să se înscrie ca membrii binefăcători, după ce cei ce contribuie cu 40 cor. odată pentru totdeauna, câștigă drept a lua parte la sinod și au vot decisiv în chestiunile fondului. Inceputul l'a făcut d-l Dr. Amos Francu, care s'a înscris cu 40 cor. Asemenea s'a hotărât și s'a impus strict preoților să incasseze cu zel taxa așa numitei ședuli de cununie, din care o parte revine fondului cultului tractual. În acest punct au fost multe neglijențe. S'a fost propus din partea comitetului, ca sinodul de toamnă să nu se țină tot în Cluj, ci și prin satele mai accesibile ale tractului și din acel prilej să se aranjeze producțiuni cu concerte, declamațiuni în favorul fondului. Propunerea a întâmpinat opoziție pentru motive de executivă. Hotărâre nu s'a adus, a rămas însă în puterea prezidiului, de a face cum crede de bine, când vre-o parochie s'ar oferi să invite sinodul în sinul său.

Socotelile fondului, preliminarul pe 1907, raportul despre bibliotecă s'au luat la cunoștință.

Sinodul s'a ocupat și cu mișcarea pornită de învățătorii noștri și a primit cu unanimitate și o propunere prezentată de delegații parochii Clujului, prin care salută mișcarea învățătorilor încât aceea ar ținea samă de caracterul național și creștinesc al școalelor noastre. Indică însă în acelaș timp și modalitățile prin care crede a se putea ajunge la ceva rezultat tot prin activitatea învățătorilor, făcând cursuri pentru maioreni analfabeți, înființând reuniuni agricole, de consum, etc. prin ce s'ar ridica și bunăstarea sătenilor și venitele învățătorilor. Propunerea s'a hotărât a se comunica și sinodului arhidieceșan din Blaj.

— **Nou avocat român.** D-l Dr. Toma Vasinca a făcut cu succes censura de avocat în Mureș-Oșorhei. Noul avocat își va deschide cancelaria în Jara. Gratulările noastre.

— † **G. Misail**, venerabilul president al societății »Transilvania« din București, a încetat din viață. A fost înmormântat Luni în 5 Nov. în cimiterul Bellu din București. Regretatul făcea parte din generația moldoveană eșită din școala lui S. Bărnăuțiu. Odihnească în pace!

— **Atelier pentru țesătorie** se va deschide în curând în Orăștie. D-l Dr. I. Mihai a pus la dispoziția reuniunii femeilor române din comitatul Hunedoarii localul necesar, iar reuniunea la insistența prezidentei d-na Elena Hossu a decis cu mare însuflețire intruparea acestui nou așezământ național.

— **Hymen.** D-șoara Ana Cioplea și d-l Ioan Miclea, pract. la trib. în Deva și-au celebrat cununia lor în 4 Nov. n. în bis. gr.-cat. a Clujului. La cununie, în biserică, a fost lume multă. Preotul cununător Dr. Dăianu a rostit o cuvântare potrivită. Nănași au fost Dr. Ioan Nicoară, profes. în Gherla și D-na Pap, sora miresei. Ospățul servit în casele socrului mic a decurs vesel, pe lângă muzica dată de orchestra improvisată a unor tineri români din Cluj, foarte isteți, și pe lângă toaste frumoase.

Cu deosebire mult a plăcut vorbirea comprehensivă și cu mult umor a d-lui Procopiu Cutean, asesor și vicepreș. la sedria orf. din Bistrița.

— **In Turda** s'a deschis o școală agricolă, cu scopul să instrueze în economia rațională, după stările economice ardelenne, cu deosebită privire la Câmpie. O foaie românească, foarte *deșteaptă*, luând știre despre acest fapt îl publică sub titlul: »Nouă școală agricolă în *Secuime*.« Dar de când este Turda în *Secuime*, *deșteptilor* cronicari?

— D-l **Zaharie Bârsan**, artistul nostru dramatic, care în vara trecută a cucerit simpatiile publicului românesc prin reprezentațiile teatrale, date cu concursul trupei sale bine organizate, va da și în cursul acestei luni o serie de reprezentații. Programul e următorul: Sâmbătă 10 și Duminecă 11 Nov. n. în Blaj; Sâmbăta 17 și Duminecă 18 Nov. n. în Sibiu; Miercuri 21 Nov. n. în Orăștie; Sâmbătă 24 și Duminecă 25 Nov. n. în Arad; Sâmbătă 1, Duminecă 2 și Marți 4 Dec. n. în Oravița; Duminecă 9 și Luni 10 Dec. n. în Abrud; Sâmbătă 15 și Duminecă 16 Dec. n. în Brașov. Repertoriul e următorul: Năpasta, dramă în 2 acte de Caragiale. Sluga la doi stăpâni, comedie în 2 acte loc. de Z. B. Mărioara, idilă dramatică de Carmen Sylva. Instinctul, dramă în 3 acte loc. de Z. B. Intre patru ochi, comedie într'un act de L. Fulda, trad. de Z. B. Marinarul, dramă într'un act de A. Theuriet. Furtuna casnică, comedie într'un act de P. Ferier. Noapte de Octombrie, scenă dramatică de Alfred de Musset. Scopul acestui turneu artistic e de a se aduna suma necesară pentru ca d-l Bârsan să poată petrece câțiva timp în Italia, în trupa marelui actor dramatic Ermete Novelli, spre a se perfecționa și mai mult.

— **Fetele cu pantlici în tricolorul românesc** nu mai au să se teamă de pedeapsă, căci ministrul a hotărât, că împodobirea părului și costumelor cu tricolor românesc nu formează transgresiune. Meritul, că ministrul a ajuns să dea o astfel de ordinațiune e al avocatului român din Câmpeni Dr. Zosim Chirtop, care a apelat până la ministrul sentința prin care 2 fete din Iliia fuseseră condamnate de primpretorele din Iliia la 6 zile închisoare pentru pantlici în colorile românești.

— **Convenire frățescă.** Primum următorul avis. Pe acei frați, cu cari dimpreună am absolvat sfta teologie la anul 1896 în seminarul din Gherla, — prin aceste îi convocăm la convenire colegială de 10 ani pe 15 *Novembre a. c. în orașul Șimleu-Silvaniei*. Marmătenii vor sosi în Șimleu, călătorind pe la Oradea, care în 14 Nov. sara la 1/2 10; ceialalți cu trenul de pe valea Someșului vor sosi tot în aceea zi la 1/6 oare d. a. Pentru orientare și conformare îi rugăm pe toți a se anunța (*»Păstorul Sufletesc» Szilágy-somlyó*) până în 10 Nov. n. a. c. Convenirea primă va fi în 15 Nov. 3/8 oare dimineața în casina română [Palatul *»Silvania»*] de unde vom merge la biserică vicarială la sf. liturgie. Cornel Muste, preot în Sava. Avram Dragoș, preot în Criștelec. Ioan Hotea, preot în Turț. Alimpiu Coste, preot în Ceheiu.

— **Invață românește** d-l comite suprem al comitatului nostru, *contele Dr. Bánffy Miklós*. După cum suntem informați ilustritatea Sa și-a luat instructor un tiner universitar român și și-a abonat mulțime de foi, de aici și din România. Eată un fapt, care ne îmbucură. Cărmuitorii se cuvine să cunoască limba popoarelor ce cărmuesc; și poporul românesc — după cum însuși Il. Sa a recunoscut cu prilejul instalării, respunzând la cuvântul de salutare al protopopului Dr. Dăianu, — locuște aici în mare majoritate, nu numai în comitatul Clujului, ci în toate părțile ardelenne.

— **Ministri ziaristi.** Șase din noi ministri ai Franței, au fost ziaristi. Clemenceau, ministrul-prezident și-a început cariera ca redactor și proprietar al ziarului *»La Justice»*. Asemenea și ministri Pichon, Thomson, Viviani, Briand și Piquart, s'au ridicat numai prin forța condeiului.

— **Director al băncii »Ardeleana«** din Orăștie, în locul d-lui Dr. Vlad, a fost ales d-l Ion Lăpădatu, fost secretar al băncii.

— **»Principiile fundamentale ale civilizațiunii».** Sub acest titlu »Tel. Român din Sibiu publică de câțiva timp un studiu bine întemeiat pe principiile creștine, tradus din rusește. Autorul un preot cult din St. Petersburg, e un ingenios filosof creștin, în felul episcopului Prohaszka. Astfel de studii, binevenite societății noastre, trebuie în adins propagate.

— **»Apărarea Neamului».** În momentele când lume multă românească, venită din toate părțile, încunjură piedastalul din fața teatrului național din Iași, pentru a vedea cum pică pânza cea albastră, lăsând să izvorască din ochii marelui Alexandri — reinviat în bronz — soarele luminei românești: De sub tiparul unei tipografii din Iași iese la lumină noul ziar »Apărarea Neamului«, organ naționalist. Salutăm noul organ despre care aflăm din »Apărarea Naț.« a Bucovinei, și îi cerem schimbul.

— **»Revista economică»** e condusă începând din 23 Octomvrie de d-l I. I. Lăpădatu, secretar la »Ardeleana« în Orăștie. Redacția Revistei e deci la Orăștie și numai administrația rămâne deocamdată tot în Sibiu.

— **»Alexi Șincal».** Societatea bis. literară a teologilor din seminarul rom. gr.-cat. din Gherla s'a constituit în ședința sa ținută la 25 Octombrie în modul următor: Președinte: Ceciliu Demian cl. IV-nit, vicepreședinte: George Pop cl. IV-nit, controlor: Teofil Rotariu cl. IV-nit, secretar: Mihăilă Someșan cl. III-nit, cassar: Ioan Kováts cl. III-nit, bibliotecari: Ioan Bran cl. III-nit și Pompeiu Vlăduțiu cl. III-nit, archivar: Paul Fetti cl. II-nit și notar: Patriciu Trușășiu cl. II-nit. Membrii în comitetul redacțional și de revizuire: Emiliu Dragomir cl. IV-nit, Gregoriu Butuza cl. III-nit, Iulian Chitta cl. III-nit, Valeriu Pop cl. III-nit, Stefan China cl. II-nit, Nicolau Juhász cl. II-nit, Virgiliu Surányi cl. II-nit și Petru Viman cl. II-nit, Ioan Fodor cl. I-nit și Ioan Petringel cl. I-nit.

— **Nou despărțământ al Asociațiunii** e a se înființa în Tășnad. D-l Demetriu Coroian, protopop gr.-cat. în Tășnad în calitatea sa de delegat al comitetului central, convoacă adunare de constituire pe 16 Nov. n. 1906 în școala gr.-cat. din Tășnad. Suntem încredințați, că toți bunii Români din acele părți vor alergera la aceasta adunare să se înscrie între membrii și luptătorii »Asociațiunii« noastre, pentru lățirea culturai românești.

— **Parastasul** obicinuit pentru binefăcătorii tinerimii univ. române din Cluj se va ținea Duminecă, în 11 l. c. în amândouă bisericile române din Cluj. În biserică unită, fiind la rând, va cânta și corul bisericesc al tinerimii, care la celebrarea parastasului va ezecuta și două cântări funebreale. Duminecă sara se va ținea apoi în casină o ședință festivă întru memoria binefăcătorilor decedați ai tinerimii (Ioana Bădilla, Petran, Gozdsu, Șuluț, etc. On. public român din Cluj este invitat și pe această cale a lua parte la aceste festivități.

— **Biblioteca despărțământului Cluj** a »Asociațiunii«, de când frânele conducerii acestui despărțământ se află în mâinile destoinice a d-lui Dr. Amos Francu, s'a înmulțit cu vre-o câțiva numeri. Numerii apăruiți mai pe urmă sunt următorii: Silviu Brânzieu: *În căminul ajutor la nenorociri*, povestit pe românește. Prețul 30 fil. Vasile Ranta-Buticescu: *Cultivați pomii*, conferință ținută la adunarea despărțământului în Feleac, în care autorul ne povestește cum se pot cultiva în mod rațional pomii. Prețul 20 fil. Aurel Poruțiu: *Cum trebuie să lucrăm pământul!* Autorul, protopop onorar și preot în Desmir, ne arată cum să se lucre pământul, ca să aducă recoaltă dublă. E. Zefleanu: *George Barițiu*. În această broșurică tinerul Zefleanu povestește frumos și cu multă căldură viața și activitatea lui G. Barițiu, cel mai ilustru fiu al comitatului Cluj. Aceste două din urmă au fost cetite la adunarea despărțământului ținută în Gilău.

— **Convocare.** Prin aceasta convocăm adunarea de toamnă a despărțământului Cluj, aparținător reuniunii învățătorilor gr.-cat. din archidieceza de Alba-Iulia și Făgăraș pe ziua de 18 Nov. n. 1906 în Gârboș-unguresc pe lângă următorul program: 1. Servitiu divin la oarele 9 a. m. 2. Prelegere practică ținută cu elevii școlii din Gârboș-unguresc prin inv. Ioan Căian. 3. Deschiderea adunării. 4. Constatarea membrilor prezenți. 5. Aprecierea prelegerii practice. 6. Cetirea disertațiunilor. 7. Aprecierea lor. 8. Raportul cassarului. 9. Eventuale propuneri. 10. Designarea locului pentru ținerea adunării viitoare și însinuarea pentru ținerea prelegerii practice și cetirea disertațiunilor. 11. Alegerea noilor oficiali. Închiderea adunării. Feneșul-sășesc, 1 Nov. 1906. **Ioachim Pop**, președinte. **Paul Pușcas** notar.

— **Se caută pentru a fi adoptată** o copilă orfană ori cu părinți, de 2—3 ani. Se cere să fie sănătoasă, frumoasă, și de se poate cu ochi negri. Informațiuni mai de aproape la »Răvașul«.

— **Damele o știu mai bine** de ce însămnătate e, ce tesaur și comoară e a fi frumoasă. A fi frumoasă e însă foarte greu. Nu e destul, ca cineva să aibă un exterior plăcut, ci lucru de căpătenie e să aibă o față curată. Damele o știu aceasta și chiar din acest motiv pun pond foarte mare pe cultivarea și îngrijirea pielii feții. Astăzi nu e mai secret, că cel mai bun mijloc de înfrumșetare e laptele de crastavete a lui Balassa, care deja după o folosință de 2—3 zile depărtează de pe față zgrăbunțele, pestrele de ficat și alte necurății. O sticlă costă 2 cor. Se capătă în ori care farmacie.

MAI NOU

D-l Iorga și Rákoczy.

D-l Iorga a scris între toți Românii cel mai frumos articol din prilejul serbării Rákoczy. »Erdélyi Hirlap« îl și traduce întreg, dar cu observări direct vătămătoare. La introducerea zice, că d-l Iorga »vestitul agitator« a călătorit înainte cu 2 ani prin ținuturile românești ale țerii »de bună seamă cu scop să agite«. Ear drept mulțămită îl laudă la sfârșit astfel:

„Să lăsăm la o parte rătăcirile și grandomania d-lui Iorga, și să vedem numai omagiul seu, care cu toate că e balcanic, totuși erumpe din omul cult.“

— Iți dă dulceața și cu lingura îți scoate ochii.

Pietate cu de-a sila.

Din Hida ni-se scrie, că aprigul solgăbirău a poruncit ca în toate satele să se bată doba, că Sâmbăta seara în 27 n. Oct. să se lumineze până și la cea din urmă colibă în cinstea lui Rákoczy. Bieților oameni cari n'au bani nici pentru pâne dar pentru o paradă neînțeleasă de ei, se zice, că li-s'ar fi dat bani, probabil din banii comunei, numai să lumineze.

În centrul cercului, Hida, în noaptea praznicului, au spart toate ferestrele casei d-lui avocat Dr. Simion Tămaș, pentru că n'au fost luminate.

Așa se înțelege pietatea față de Rákoczy pe la Hida!

Un nou simpton al desorientării.

Este o foaie românească întemeiată de un tipograf, pe care fruntași ai comitetului național l'au ridicat peste măsura convenită în politică. Foaia lui a fost lătită de oamenii comitetului în toate părțile, ca să scoată din popor cinstita »Gazeta Transilvaniei« nrii de Duminecă. Drept recunoștință acea foaie menajată de naționaliști a făcut tovărășie cu un d-n român, deputat guvernamental, care cu iscălitura sa a aruncat în foi din Budapesta cele mai grozave calomnii asupra Românilor. I-s'au făcut imputări schimbăciosului șef al biroului de presă națională.

Dar de unde să primească ceva sfat? A convocat el adunare poporală în Caransebeș și și-a luat de acolo atestat de bună purtare, după ce de nou a laudat pe calomniatorul Românilor. În vorbirea de apărare învinovățitul redactor ar fi zis:

»In zădar voi lupta pentru limbă, dacă n'am existență și mor de foame«.

»Dacă am prospecte și sprigin și cu dracu mă înșoțesc«.

»Burdia nu-i așa păcătos, după cum îl văd dușmanii lui. Trădători ca Burdia am mai văzut... Și Gojdu a fost un trădător«.

Pe lângă aceasta »apărare« care singură îl osân-dește numitul domn primește și publică *scrisori de aderență* (vechiu mijloc al demagogilor) întărite cu *pecetul satului (!)*, prin care este declarat »omul și luptătorul nostru«, chipu al poporului. Intre vrednicile ce i-se aduc este și asta:

»ne-ai dat învățături în toate privințele cum să ne purtăm cătră stăpâniri, cătră legi, să fim aplecați, să nu ne răsvrătim contra nimăruui«.

— Dar care foaie a învățat la noi să se răsvrătească poporul?

De altfel cum că a făcut o schimbare în ținuta sa o recunoaște însuși acuzatul apărut, când scrie în nrul din urmă al foii sale:

»vom dovedi contrariilor nostri, că dacă am făcut oareși care schimbare: aceea numai folositoare poate fi poporului«.

— Unde este acum autoritatea, care să apere poporul românesc de astfel de »oameni ai săi« ridicați pe umerii comitetului național?

Nici osteneală, nici cheltuieli

nu sunt cruțate la procurarea materiilor trebuincioase pentru prepararea *Emulsiunii lui Scott* numai cu acel scop ca să se câștige cea mai bună calitate de oleiu din ficat de știucă și cel mai curat acid fosforic și natric. Materiile acestea vor fi preparate după un metod special a lui Scott astfel, încât preparatul nu numai că are un gust bun și se mistuie ușor, ci e și de un efect puternic. În toate cazurile de slăbiciune altât la copii, cât și la adulți e un mijloc eminent de înfrământare.

Pentru veritabila *emulsiune a lui Scott* garantează semnul adaus aici, un pescar care duce pe spate o știucă mare.

Se capătă în toate farmaciile.

Cu provocare la aceasta foaie, trimi-tând înainte 75 fil. în marce postale, servește cu sticlă de model

Dr. Budai Emil

»Városi gyógyszer-tára«

BUDAPEST, IV., Váci-utca 34/50.

Prețul sticlei originale Cor. 2-50

S'a deschis

în piața Mátyás király Nr. 11 în palatul Reil
Prăvălia de haine pentru Domni, dame și copii

a lui
Réti B. és Tárása.

Cel
mai bun și
cel
mai frumos!

Pe
lângă prețuri
solide și
moderate!

Postav de Zsolna! Gács și Rozsahegy.

5—10

Mátyás király-tér 11.

Pene de gâscă
ieftine,
pentru umplut perini,
din Bohemia.

5 Kilo nou curățite Cor. 9'60, mai bune
Cor. 12.— fulgi albi Cor. 18—24, fulgi
ca zăpada Cor. 30—36. Se trimite franco
cu rambursă. Se primește îndărăt s'au
se schimbă ce nu convine cu rebonifi-
carea portului postal.

Benedickt Sachsel, Lobes 357

Post Pilsen. 4—6 **Böhmen.**

Pentru ocuparea unui

post de practicant

la institutul de credit și economii »Eco-
nomul« în Cluj (Kolozsvár) se escrie prin
aceasta concurs cu termenul de 15 No-
vembre n. 1906.

Salar începător 720. K. — anual.

Dela petenți se recere să fi absolvat
cu succes vre-o școală comercială su-
perioară din patrie.

Directiunea.

Vînzare de lemne.

Se vor vinde prin licitație pu-
blică, verbală și în scris, — ce se va
ține în 28 Nov. n. 1906 la 10 oare a.
m. în casa parochială din Lăpu, 360
fire de stejar, lemne de lucru, 184 fire
goron și 90 fire de fag, lemne de foc,
ce se află netăiate, în pădurea bisericeii
gr.-cat. din Lăpu, pe teritoriul de tă-
iere desemnat pe a. 1906.

Prețul de exclamare 1513 coroane.
Oferte posterioare nu se iau în consi-
derare. Prețuirea oficială, cum și con-
dițiunile de licitare și contract se pot
vedea în oarele oficioase la oficiul cu-
ratoratului reg. de păduri din Hida, sau
la oficiul protopopesc gr.-cat. în Cluj
(Jókai-u. 6), ear în ziua licitării în Lăpu,
la oficiul parochial gr.-cat.

Lăpu (Lapupatak, Kolozsmegye, u.
stațiune Jegenye fürdő, u. p. M.-N. Zsom-
bor) la 23 Octobrie n. 1906.

(2—2)

Curatoratul bis. gr.-cat.

Cine suferă de **Epilepsie** și stări nervoase, se ceară
(nevoie) sgârziuri broșura despre Epilepsie,
care se trimite gratis și franco dela »Privil. Schwanen
Apotheke,« Frankfurt a. Main. 13—52

„THE STANDARD“

fondată în anul 1825.

Efectuește **asigurări pe viață**
pe lângă condițiuni foarte favorabile.

Incasso anual	Avere proprie
Cor.: 34,600.000	Cor.: 274,000.000
Dividende scivite	Despăgubiri de viață
Cor.: 170,000.000	Cor.: 570,000.000

Agentura generală pentru Transilvania:
Cluj. Strada Ferencz-József Nr. 17.

Filiala pentru Ungaria:

Budapesta, Strada Kossuth-Lajos nr. 4
în Palatul Standard. (Casa proprie).

Centrala generală:

Edinburg. (Anglia).

Institutul indigen de asigurare

Fondat la 1868 „**Transsylvania**“ Fondat 1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre,
pe cheltuelile înmormântării etc. în toate com-
binațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate: **105 milioane cor.** Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.
Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără
nici o cheltuială.

Agentura generală în Cluj, Emketér 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și
la **Agentura »Transilvaniei«** în Cluj.

Fabrica de Esențe și Cognac
din Viena, cu renume bun, caută
un acvistor bun pentru Cluj și jur

pe lângă proviziune înaltă. Pre-
feriți vor fi aceia, cari primesc
comisiuni pe socotelele lor. —

Oferte provăzute cu deviza:
„Dobândă mare nr. 500“, sunt a
se trimite la Ed. Braun, Wien,
I., Rotenthurmstr. 9.

Recerința de căpetenie a frumseții e o piele
fină și frumoasă a feții.

Aceasta o poate dobândi flecare damă
prin întrebuintarea alifiei de față

Margit-Crème

la lui FÖLDES

care e de un efect miraculos în privința aceasta.

Margit-Crème e un mijloc chemic de o compo-
siție foarte fină, are un miros de tot plăcut și se
resorbează repede deja îndată după prima în-
cercare i-se adevăresc calitățile sale aceste emi-
nente. Face pielea feții fină, la pipăit, ca și ca-
tifeaua; în 10—12 zile schimbă cu totul aspectul
feții, face să dispară pentru tot deuna **alunițele,**
pestruete de ficat și ori ce fel de necurății
ale feții.

Calitatea sa cea mai esențială e, încă
urma folosinței nu devine pielea feții unsuroasă
și lucie, cum se întâmplă aceasta la alte alfii
cosmetice, ci din contră, face să dispară luciul
pielei, ca și pudrul, din ce motiv se poate chiar
și ziua întrebuinta. Mai nutrește apoi chiar și
pielea feții, prin ce o întenește, o înviează și
ii dă o moliciune și rotunzime de tot atrăgătoare
și plăcută.

Favorul ei cel mai de căpetenie e, că
nu conține nici argint viu, nici plumb și
astfel e cu totul nesticăcioasă.

Prețul unei tighii mici 1 cor.; unei tighii mari 2
cor. Săpunul-Margit costă 70 fil. Puderul-Margit
1 cor. 20 fil. Apa de față Margit 1 cor. Pasta de
dinți Margit 1 cor.

Se prepară: la FÖLDES KELEMEN,
apotecar în ARAD.

Comande de 6 cor. se trimit franco.

Se poate căpăta:

la Burger Frigyes, Dr. Czetz Dénes, Ger-
gely Fer. utóda, Halász Jenő, Dr. Hintz
György, Székly Miklós și Tanács József,
apotecari în Cluj.

Flecare imitație și retipărire va fi pedepsită.

Veritabil e numai Balsamul lui Thierry

provăzut cu semnul »călugărițelor«
Scutit prin lege.

E un mijoc peste tot cunoscut și
neîntrecut în cazuri de perturbării
de sgârziuri de stomac, de colică, de
catarrhuri dureri de piept, la influ-
ența etc. Prețul: 12 sticle mici sau 6
duple sau o sticlă mare specială cu
astupuș patent — 5 cor. franco.
ALIFIA CENTIFOLIA E UN NON
PLUS ULTRA la toate ranele, la in-
flamații, lovituri, abscesse, buboae
de ori ce fel. Prețul: 2 tighii coroane
3'60 sau pe lângă trimiterea banilor
înainte, sau cu rambursă.

Apoteca lui A. Thierry la Rohits-Sauerbrunn. Broșuri,
se trimite fiecăruia gratuit. *Depot în Budapesta la apot.*
A. Török; la Leo I., Egger; la L. Vértes, Lugos.

(14—25)

Un candidat de avocat

află imediat aplicare în cancelaria subscrisului.
Candidații cu praxă sunt preferiți.

Doritorii de a ocupa acest post să se adre-
seze în scris, comunicându-mi și condițiunile.

Hațeg, în Octomvrie 1906.

Dr. Gavriil Suci

3—3

advocat.

SOLE SIMON

Prima fabrică ardeleană de sigile

lucrate în gumă, de materie pentru hectograf, a-
telier pentru pregătirea materiei de hectograf.
precum și a diferitelor colori pentru sigilare.

Gravează: în aur, argint, aramă, oțel; pregătește
mai departe tot felul de marce familiare, sigile
tăiate în aramă, perinute rotunde pentru ținutul
materiei de sigilare, subscrieri, monograme pentru
brodare și tot felul de lucruri apărținătoare a-
cestor branșe.

Se capătă: Cluj, Jókai u. 2. (gr. Rhédei ház).